

"Avrupa gibi dine lâkayt olmak, pek büyük bir hatadır. Evvelâ, Avrupa dinine sahiptir." Avrupa, hem lakayt hem dinine sahip nasıl oluyor?

"Saniyen: Din-i İslâmı Hristiyan dinine kıyas edip Avrupa gibi dine lâkayt olmak, pek büyük bir hatadır. Evvelâ, Avrupa dinine sahiptir. Başta Wilson, Lloyd George, Venizelos gibi Avrupa büyükleri, papaz gibi dinlerine mutaassıp olmaları şahittir ki, Avrupa dinine sahiptir, belki bir cihette mutaassıptır."(1)

İki cümle arasındaki müşkülâtı şu şekilde tevil edebiliriz:

Avrupa'da avam tabaka dine karşı lakayttır. Ama yönetim kadrosu ve havas tabaka dinine gayet derecede sahip ve mutaassıptır.

Avam tabakanın dine olan mesafesi, yüz yıllar boyu kilisenin zulmü ve baskısı altında çile çekmelerinden dolaydır.

Havas tabaka ise her zaman dinlerinden faydalanıp dini tahakküm aracı olarak kullandıkları için, dinlerine ciddi sahip çıkıyorlar.

Hatta teslis inancından kaynaklanan sebeperestlik mefkuresi, havas tabakasının benlik duygusunu okşayıp teyit ettiği için, havas tabaka dine sımsıkı sarılmış siyaset ile dini mezc etmiştir. Avam tabaka da bir o kadar dine lakayt kalmıştır. Fransız ihtilalinin avam isyanı olması da bu yüzdendir.

(1) bk. [Mektubat, Yirmi Altıncı Mektup, Üçüncü Mebhas.](#)